

Nr 2

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. (krigshandelslag).

Genom en den 19 december 1963 dagtecknad proposition, nr 11 år 1964, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

**angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.
(krigshandelslag)**

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2 och 5 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock skall vad nu sagts icke gälla i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet ej inom två månader från det underställningen skett gillat av riksdagen, är det förfallet. Upphör krigsfaran, upphäver Konungen meddelat förordnande senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

Föreligga eljest utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2 och 5 §§ stadgas helt eller delvis skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

Under tid, då bestämmelse i 2 och 5 §§ äger tillämpning, skola däremot svarande stadganden i 3 och 4 samt 6—8 §§ tillämpas.

2 §.

Utfästelse, som innebär inskränkning i friheten att till riket införa eller ur riket utföra eller inom riket förfoga över vara eller att fortskaffa eller eljest befordra vara till, från eller inom riket, skall, om inskränkningen är eller kan antagas vara av beskaffenhet att tjäna främmande makts intresse, icke vara gällande med mindre tillstånd till utfästelsen lämnats.

3 §.

Tillstånd som sägs i 2 § lämnas, för särskilda fall eller för visst slag av utfästelser, av Konungen eller den Konungen bemyndigar därtill.

4 §.

Handlar någon i strid mot en för honom gällande utfästelse som avses i denna lag, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma skall gälla, om någon, som genom sådan utfästelse förbundit sig att icke utföra vara till utlandet eller visst främmande land, gör försök att i strid mot utfästelsen utföra varan.

Har den brottslige eller annan, för vars räkning sådan åtgärd vidtagits, haft vinning därav, skall vad i 36 kap. 1 § andra stycket brottsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

5 §.

Den som genom att lämna underrättelse om egen eller annans verksamhet eller genom att främja inhämtande av dylik underrättelse medverkar till övervakning rörande sådan in- eller utförsel eller förfogande över eller befordran av vara, som omförmäles i 2 §, dömes, om han insett eller bort inse att övervakningen utövas av främmande makt eller eljest är av beskaffenhet att tjäna främmande makts intresse, till dagsböter eller fängelse i högst ett år, såframt ej för gärningen är stadgat strängare straff i 19 kap. brottsbalken.

Har åtgärden vidtagits med stöd av lag, handelsbruk eller annan sedvänja eller har den som vidtog åtgärden handlat i överensstämmelse med anvisning, som för visst fall eller eljest meddelats av Konungen eller av myndighet, vilken enligt Konungens förordnande är behörig därtill, eller har han allenast på brukligt sätt bevakat rätt eller utfört talan eller har han av annan sådan anledning ägt fog för gärningen, skall vad i första stycket stadgas icke äga tillämpning.

6 §.

Har någon dömts till påföljd för brott som avses i denna lag och begår han, sedan domen vunnit laga kraft, ånyo sådant brott, må för återfallet dömas till fängelse i högst två år.

7 §.

Åtal för brott mot denna lag må väckas allenast efter medgivande av Konungen eller den myndighet, som Konungen bestämmer.

8 §.

Denna lag äger icke tillämpning å främmande stats beskickning här i riket eller å konsulära tjänstemän, vilka äro i främmande stats tjänst här anställda och äro dess medborgare samt icke här i riket driva handel eller annan näring.

9 §.

Inträder sådan tillståndsplikt, varom stadgas i 2 §, skall i lagen avsedd utfästelse, som givits inom två månader före det tillståndsplikten inträder, icke vara gällande, med mindre tillstånd sökes inom en månad efter det att tillståndsplikten inträtt samt sökt tillstånd beviljats eller tillstånd eljest lämnats inom tid som nu sagts. Har tillstånd till utfästelsen lämnats, skall i fråga om handling, som därefter företages i strid mot utfästelsen, vad i 4 samt 6—8 §§ stadgas äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1965.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionens förslag till krigshandelslag innebär en komplettering av beredskapslagstiftningen på näringslivets område. Lagförslaget ger möjlighet att i ett krigsläge och under liknande förhållanden kontrollera enskildas utfästelser i fråga om varors in- och utförsel m. m. och syftar till att förebygga en med Sveriges intressen oförenlig övervakning av vår handel. Bestämmelser med samma innebörd gällde under de båda världskrigen.

Av propositionens innehåll redovisas här endast vad föredragande departementschefen vid lagrådsremissen anfört som sina egna synpunkter. Beträffande övriga delar av propositionen hänvisas till denna.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Lange, har anfört:

»På lagstiftningens väg har statsmakterna sökt skapa olika garantier för att en med Sveriges intressen oförenlig utländsk kontroll över det svenska näringslivet icke skall komma till stånd. Lagstiftningen har därvid måst utbyggas eller modifieras alltefter förekomsten av olika former av försök till utländsk övervakning. När det sålunda under de båda världskrigen inträffade, att i många fall svenska importörer m. fl. avkrävdes garantiförbindelser mot re-export jämte andra utfästelser, som innebar inskränkning i friheten att förfoga över inköpta varor m. m., föranledde detta vid båda tillfällena från svensk sida antagandet av en tillfällig krigshandelslag för att hindra att de svenska näringsidkarna bands på ett för landet olämpligt sätt. Enligt dessa krigshandelslagar skulle utfästelser av antytt slag, där inskränkning var eller kunde antagas vara av beskaffenhet att tjäna främmande makts intressen, icke vara gällande med mindre tillstånd av statlig myndighet lämnats till utfästelserna. Samtidigt stadgades straffrättsliga påföljder för överträdelse av godkända utfästelser, vilket skapade en särskild garanti för att sådana utfästelser som befunnits förenliga med

Sveriges intressen verkligen hölls, något som i sin tur ökade tilltron till de av den svenska regeringen uppdragna riktlinjerna för landets handelspolitik. Genom krigshandelslagarna kriminaliserades dessutom olika former av medverkan till utländsk övervakning av det svenska näringslivet.

Systemet med statligt garanterade utfästelser hade större omfattning under det första världskriget än vad det fick under det andra. Förändringen sammanhängde med att Sveriges handelspolitik under det senare kriget från början kom att i helt annan utsträckning grundas på exportförbud och på ett planmässigt handhavande av förekommande licensgivning. Krigshandelslagstiftningen blev emellertid icke därigenom betydelslös.

Riksnämnden (numera överstyrelsen) för ekonomisk försvarsberedskap har efter samråd med kommerskollegium föreslagit, att en krigshandelslag med i huvudsak samma innehåll som 1939 års lag i ämnet nu utfärdas i form av en permanent beredskapslag, vars bestämmelser kan sättas i tillämpning vid behov. Detta förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de myndigheter och organisationer på näringslivets område, vilka avgivit yttrande i ärendet. Erfarenheterna från de båda världskrigen visar, att i olika krissituationer behov kan föreligga av en krigshandelslag motsvarande de tidigare krigshandelslagarna. Det synes av detta skäl vara en angelägen beredskapsuppgift att genom lagstiftning möjliggöra erforderliga ingripanden i en krissituation, som allvarligt berör vårt land. Enligt min mening bör därför det framlagda förslaget läggas till grund för en ny lag i ämnet. Ehuru något förordnande enligt lagen ej är aktuellt, anser jag sålunda, att vår beredskapslagstiftning bör kompletteras med en krigshandelslag. Då en sådan lag kan vara erforderlig under lång tid framåt, synes det ändamålsenligt att — i likhet med vad som skett beträffande flertalet andra under senare år tillkomna beredskapslagar — icke begränsa lagens giltighetstid.

Stadgandena i den nya krigshandelslagen om hur bestämmelserna blir tillämpliga torde böra utformas i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande regler i allmänna förfogandelagen. Lagens bestämmelser bör sålunda automatiskt träda i tillämpning vid krig, medan vid krigsfara Kungl. Maj:t bör äga att förordna om tillämpning av lagen utan att på förhand höra riksdagen. Dyligt förordnande skall dock gillas av riksdagen inom viss tid, vid äventyr att det eljest upphör att gälla. Under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden bör Kungl. Maj:t kunna sätta bestämmelserna i tillämpning, helt eller delvis, allenast med samtycke av riksdagen.

Den nya lagen är av sådant slag, att den bör upptagas i förteckningen över de författningar, som enligt 9 § beredskapskungörelsen skall träda i tillämpning i samband med beredskapslarm. Föreskrift härom torde böra meddelas i administrativ ordning.

I fråga om lagens innehåll och utformning i övrigt torde skäl föreligga allenast för några mindre jämkningar i förhållande till 1939 års lag. För att ernå formell likhet med övriga beredskapslagar torde i den nya lagen föreskrifterna om bestämmelsernas trädande i tillämpning böra sammanföras i en första paragraf och bestämmelserna om tillstånd till vissa utfästelser i stället upptagas i nästföljande paragraf. På grund av frågor- nas ömtåliga och ofta svårbedömbara karaktär fick enligt 1939 års krigshandelslag åtal för brott mot lagen icke anhängiggöras med mindre justitiekanslern lämnat tillstånd därtill. Med hänsyn till den omläggning av åklagarväsendet, som skedde vid nya rättegångsbalkens ikraftträdande, synes justitiekanslern icke numera böra inkopplas på hithörande åtalsfrågor. I stället torde dessa frågor få avgöras av Kungl. Maj:t eller den myndighet, som bemyndigas att meddela tillstånd till utfästelser. Vad straffskalorna beträffar bör dessa anpassas efter de principer, som följts vid avfattningen av brottsbalken. Som förutsättning för tillämpning av den för återfall stadgade straffskalan bör i den nya lagen angivas, att vederbörande begår brott, som avses i lagen, efter det att han genom laga- kraftvunnen dom blivit dömd för sådant brott. Bestämmelsen i 1939 års lag, att böter som ådöms enligt lagen skall tillfalla kronan, kan utgå ur den nya lagen, då en motsvarande generell föreskrift givits i brottsbalken. Vad angår den i 1939 års krigshandelslag upptagna förverkandebestäm- melsen har uttrycket »olovlig varuutförsel» ersatts med uttrycket »varu- smuggling» i överensstämmelse med lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling. Då sistnämnda lagstiftning får anses innebära, att kon- fiskationsbelopp kan bestämmas även efter en varas pris i utlandet, hind- rar det senare ledet av förverkanderegeln i krigshandelslagen att konfiska- tionsbelopp dubbleras.

1939 års lag innefattade övergångsbestämmelser rörande tillståndsplik- ten för äldre utfästelser. Dessa bestämmelser tog sikte på det fallet att förordnande enligt lagen meddelades samtidigt med att lagen utfärdades. Tillståndsplikt skulle härvid föreligga för sådana före lagens ikraftträ- dande givna utfästelser, vilka tillkommit efter det att lagens huvudsak- liga innehåll blivit allmänt bekant genom Kungl. Maj:ts beslut att avlåta proposition till riksdagen. Då det icke är avsett att förordnande enligt den nya lagen skall meddelas samtidigt med lagens utfärdande, torde motsva- rande bestämmelser i den nya lagen böra anpassas efter den nu föreliggande situationen. Därest nämligen dagen för lagpropositionen skulle vara avgö- rande för vilka utfästelser som skulle dragas in under tillståndsprövningen vid ett eventuellt senare meddelat förordnande enligt lagen, skulle ett rätts- ligt osäkerhetstillstånd kunna råda under lång tid. Tillståndsplikt torde där- för icke böra föreligga för andra utfästelser än sådana som givits efter det att bestämmelserna i lagen trätt i tillämpning, på grund av inträtt krigstillstånd eller på grund av förordnande enligt lagen, samt under viss

kortare tid dessförinnan, det sistnämnda bl. a. för att Kungl. Maj:t vid utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall hinna utverka riksdagens samtycke till meddelande av förordnande enligt lagen. Jag förordar därför, att tillståndsplikt föreskrives för sådana utfästelser som givits inom två månader innan bestämmelserna om tillståndsplikt trätt i tillämpning. Bestämmelserna härom torde böra upptagas i en särskild paragraf i lagen.»

Lagrådet

Lagrådets yttrande har inhämtats över författningsförslaget. Vad lagrådet därvid haft att erinra beträffande förslagets bestämmelser om förverkande har beaktats av Kungl. Maj:t.

Utskottet

Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 11.

Stockholm den 6 februari 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Kaijser, Lars Larsson, Nyman, Dahlberg och Axel Kristiansson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, Rimmerfors, fru Ekendahl, herrar Wahlund, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell och fru Gunne.